

Goriën

De kinderen van de basisschool in Schoonbroek (Retie) houden nog een eeuwenoude bedelzangtraditie in leven. Jaarlijks trekken zij in stoet door de straten van hun dorp. Dit doen zij met Goriën, een feestdag die valt op 12 maart. Tegenwoordig is Schoonbroek nog de enige plaats in heel Vlaanderen waar deze traditie nog actief wordt verdergezet.

Herkomst en Geschiedenis

1. Sint-Gregorius, patroonheilige van de schoolgaande jeugd

De naam Goriën is afkomst van de heilige Gregorius (c. 540 – 604). 12 maart was tot aan het tweede Vaticaans concilie de officiële feestdag (zijn sterfdag) van de Romeinse Kerkvader¹. Hij is vooral gekend als progressieve hervormer van de jonge kerk. Met zijn geschriften en uiteenzettingen lag Gregorius aan de basis van het katholiek onderwijs. Sinds de 9de eeuw werd zijn pionierswerk beloond door de inrichting van het Sint-Gregoriusfeest (door paus Gregorius IV tussen 827 en 847). Deze heiligendag kan gezien worden als het oudste schoolfeest binnen de christelijke context. Geen wonder dat Sint Gregorius de patroonheilige werd van de schoolgaande jeugd. In een ver verleden, voor 1850, werden in heel Vlaanderen tijdens zijn feestdag verschillende schoolactiviteiten georganiseerd. Omstreeks 1895 schrijft de volkundige J. Cornelissen echter al dat het gebruik praktisch overal is uitgedoofd.

2. 12 maart als feestdag

De festiviteiten varieerden van school tot school. Vaak kwam het er op neer dat de leerlingen onderling verschillende competities aangingen. Dit kon gaan van evenementen met de typische kenmerken van een traditionele boerenkermis (eierenslaan, zakkenlopen,...) tot opdrachten die toepasselijker waren binnen eens schoolcontext. Twee soortgelijke wedstrijden waren bijvoorbeeld het schoonschrift of het klasdictee.

De dag begon met een misviering ter ere van Sint-Gregorius. Nadien keerden de leerlingen terug naar de klas waar zij begonnen aan hun dictee. De pastoor en de burgemeester waren vaak

¹ Deze feestdag werd echter verplaatst naar 3 september aangezien 12 maart altijd in de vastenperiode valt. Door de katholieke kerk werd het niet gepast geacht om tijdens deze “magere dagen” uitbundig te vieren. Waarschijnlijk zorgde deze aanpassing daar voor dat veel scholen afzagen van hun traditionele Sint Gregoriusvieringen, want wie zou al direct een feestdag inlassen aan het begin van het schooljaar?

de juryleden. In sommige scholen werd veel aandacht besteed aan deze bladjes schoonschrift. Door een plaatselijke “huisschilder” of kunstenaar werden de pagina’s verlucht. De winnaar of “primus” van het dictee moest zijn klasgenoten trakteren. Op de tonen van het volgende liedje deelde hij drank, vaak (gesuikerd) bier, uit aan zijn vriendjes:

*De primus zal trakteren
Kom mijn liefke, kom, kom, kom,
De primus zal trakteren,
Kom, mijn liefke kom,
Van Jambon, bon, bon,
Van de jambon!*

Of in het Leuvense:

*Sint Gregorke van plezier,
Wij drinken Leuensch bier.*

Sommige meesters zorgden ervoor dat hun klaslokaal versierd werd met bondgekleurde papierkransen, vaak met bloemenmotieven. Voor één dag werd ook binnen de schoolmuren gedanst en gezongen. Traditionele rondedansen zoals “Paterke gij moet dansen” werden tijdens deze festiviteiten uitgevoerd.

In Brugge trokken de scholieren reeds drie dagen voordien rond de verschillende hofsteden om eieren in te zamelen. Zij zongen hierbij:

*Vrouwke, vrouwke schoone,
kijkt al in de krone,
kijk al in de eiernest
de swaete bennen leggen best,
de witte daarom niet te min,
schiet er tot aan uw ellebogen in.
Geert er ons negen of tien,
we zullen ze wel verdienen.*

In de Kempen gingen de kinderen ook van deur tot deur zingen. Tot voor kort kon men in Gierle nog jaarlijks zangertjes in de straten zien. De feestdag in Gierle begon met een misviering. Daarna vertrokken de kinderen op bedelzangtocht. Hierbij droegen zij kleurrijke hoeden met papieren rozetten en een versierde wandelstok. Voor WO II werden deze kronen nog gemaakt uit gevlochten veldbloemen. De kinderen zongen dan:

*Zoete Jezus uitverkoren,
In een stal zijt Gij geboren uit
een zuivere maged klaar.
Omdat Gij mij zoudet leeren
Mij van zonden te bekeeren
Met den zoete Goria!*

In 1936 noteerde J. Verheyen nog deze andere versie van het Goria-lied:

*Als de noten beginnen te kraken
Die zoo bitter zullen smaken
Binnen drie en dertig jaar.
Gij verlangt om ons te geven
Inderdaad het eeuwig leven
Met den zoeten Goria.*

Het Goria/Gloria lied is een adaptatie van de eerste en de tweede strofen uit een gekend kerst- en nieuwjaarslied, *Zoete Jezus uitverkoren*. Tijdens de jarenlange mondelinge overdracht van het Goria lied is de connectie met het oorspronkelijk lied steeds meer vervaagd, hoewel de liederen in tekst identiek bleven. Helaas is deze traditie recent uitgedoofd in Gierle.

Dit moet ooit anders geweest zijn. ‘Goria’-zingen was een populair jeugdverdrijf in de Kempen. Sporen van deze traditie zijn terug te vinden in Lichtaart, Lille, Poederlee, Turnhout, Brecht, Zoersel en andere Kempische dorpen. In Heist-op-den-Berg en Hallaar gingen de kinderen ‘Sinte-Golia’ zingen. Daarvoor hadden zij een eigen lied:

*Sinte Golia,
Mostaard,
A, B, C,*

*Schuppen-abé,
Een koppel eieren voor den vos
of ik laat hem achter de kiekens los!*

De kinderen namen een gevangen vos mee op pad en droegen koehoorns en een grote eierkorf met zich mee. Ze dreigden effectief om de vos los te laten wanneer de boer of de meid de deur niet open deden of te weinig eieren gaven.

In Tremelo, Wakkerzeel en Werchter wordt vandaag nog een deelaspect van de Sint-Gregoriusvieringen verdergezet. Daar worden na de traditionele misviering op 12 maart nog krentenbroodjes uitgedeeld. Ook dit gebruik lijkt stilaan te verdwijnen.

Een opmerkelijke casus uit de omgeving van Lille is bewaard gebleven en neergeschreven door Walter Van den Branden. In zijn artikel “Goria-zingen te Gierle en de Kempen. Zedelijke Teloorgang te Lille, Poederlee en Lichttaart” beschrijft Van den Branden een reeks verontrustende voorvallen uit het begin van de 18de eeuw. In 1706 gaan de Pastoors van Lichttaart en Poederlee ten rade bij de bisschop van Antwerpen. Zij zitten verveeld met een volks gebruik dat zij maar niet weggewerkt krijgen in hun regio: *’t weten hoedat de schoolkinderen op Sinte Gregorius dagh gaan zinghen door de gehele parochie om eyeren’*. Op zich was dit geen probleem. Wat de pastoors echter wel zagen als een hekelpunt was het verkleeden van jongvolwassen: *’als eeben seer monstreusen sot, aensich ende handen swert gemaect’*. Deze jongeman kreeg de leuke taak om de meisje zwart te maken: *’ty met mont ogt aensicht oft met de handen’*. De gewoonte om omstaanders zwart te maken en schrik aan te jagen is niet uniek voor Goria zingen en kun je in veel verschillende vormen terugvinden bij andere bedelzangtradities. Voor meer details over volwassen zangtradities kun je terecht bij ‘zotten’ bij de deelpagina van Driekoningen.

Nu was deze traditie in Lille en omstreken een echte plaag geworden. De *’zwerte moor’* kreeg hulp van zijn dienaars of *’sergeanten’* die maar al te graag achter de meisjes joegen. Het kwam zelfs zo ver dat er meldingen waren van handtastelijkheden en excessief gedrag. Goria-zingen werd dan ook met een bisschoppelijke ordonnantie verboden in 1706.

Deze had echter geen enkel effect, de kinderen en de jeugd van Lille, Poederlee en Lichttaart bleven vrolijk doorzingen. Meer ordonnanties en verboden volgden, in 1714 werd een boete van 12 gulden opgelegd. Voor de schoolmeesters die het Goria-zingen in Lichttaart toestonden werd dit zelfs 24 gulden. Deze drastische maatregelen hadden wel effect want niet lang daarna werd het muisstil op 12 maart in Lichttaart.

In Poederlee werd wel nog schromelijk verder gezongen. Dit bewijst het jammerlijke feit uit 1742 toen een schooljongen op 12 maart het leven liet. Vaak was het zo dat groepjes tijdens

hun zangtocht elkaar kruisten en na wat geduw en getrek met elkaar op de vuist gingen. Een zekere Quirijn Van Roy werd verwond aan het hoofd en viel levenloos neer op de weg. De aanvallers werden berecht en veroordeeld, een trieste uitspatting op wat een heugelijk feestmoment moest zijn.

Goriën in de k.ERF regio

1. Goriën vroeger

Net zoals in Brugge en andere delen van de Kempen trokken de kinderen van Schoonbroek er met Goriën op uit. Meestal droegen zij een hoed met papieren rozetten en een vaantje met een afbeelding van Sint Gregorius. In Schoonbroek werd hier een speciaal element aan toegevoegd: de koehoorn. De jongens probeerden tijdens de optocht geluid te maken met deze hoorns. Deze werden van generatie op generatie doorgegeven en men vermoedt dat sommigen van deze hoorns al meer dan 200 jaar oud zijn.

De leerlingen vertrokken om 9 uur stipt aan hun rondgang. Het werd een lange dagtocht van ongeveer 25 kilometer waar de kinderen probeerden bij elke uithoek van hun dorp te geraken. De leerlingen liepen heel de dag onbegeleid rond. Er werd de jongens wel strikt verboden om met de meisjes mee te gaan (en omgekeerd). Tot bij het samengaan van de jongens- en de meisjesschool liepen beide groepen apart door Schoonbroek. De hele dag werd een ware uitputtingsslag, zeker voor de jongsten was het een moeilijke tocht. Zij liepen daarom meestal een ingekorte route. Door hun hoorngeluis en luid gezang wisten de inwoners van Schoonbroek dat de kinderen in aantocht waren. Bij elke woning werd gezongen:

*Goriën, goriën, gee-goa,
hèdde gèn kinnekes die meegoan?
We zulle ze wel wa liejre
Van onze lieven hierje
We zulle wel bahaanne
Veur onze lieve Vrauwe
ABC
Geft de kinne-es een aike meej.*

Dit lied wordt vandaag de dag nog altijd gezongen. Doorheen de jaren is het liedje wel gekuist geweest. Waar de kinderen nu “We zulle ze wel wa liejre, van Onzen Lieven Heere” zingen werd

vroeger “We zulle ze wel onteere, bij Onzen Lieve Heere” gezongen. Dat kon natuurlijk niet en de tekst werd omstreeks 1935 aangepast. Soms was het zo dat de deur niet opgedaan werd of dat de mensen te weinig gaven. Dan klonk er een minder sympathiek rijmpje:

Goriën, goriën, gek!

De kiekens schijten op't dek!

Moeier, tast wat dieper in 't nest,

De zwerfte hinnekes leggen 't best!

Of natuurlijk:

Hoog huis, laag huis,

er zit een gierige pin in huis!

Vroeger kregen de kinderen enkel eieren, die ze zorgvuldig verzamelden in tenen manden. Dit eigenaardig element kan eenvoudig verklaard worden wanneer gekeken wordt naar de liturgische kalender. De feestdag van Sint-Gregorius valt altijd in de vasten (Aswoensdag kan ten laatste op 10 maart vallen). Volwassenen die streng vasten wisten dat ze tijdens deze periode geen eieren mochten eten. Kinderen werden echter wel gevrijwaard van deze regel. Daarom kregen zij eieren, de kippen bleven uiteindelijk toch leggen! Sommige volkskundigen verklaren de aanwezigheid van eieren als een verwijzing naar een aloude vruchtbaarheidssymboliek. Met het einde van de winter en met het aanbreken van een nieuwe bloeiperiode was het ei een ideaal zinnebeeld voor de hernieuwde kracht van moeder natuur. Of dat deze symboliek werkelijk zo prominent aanwezig was bij de schoolkinderen uit de Kempense dorpen is de vraag.

Voor veel kinderen was het goriën zingen een echte hoogdag. Het was meestal de eerste keer dat ze zonder enige begeleiding door de straten van Schoonbroek gingen, met het nodige kattenkwaad als gevolg. Waakhonden loslaten, ‘Vuurke stook’, sigaretjes roken, ... kinderen waren voor een dag meester over hun dorp. Het is ook zo dat, in tegenstelling tot nu, de oudsten onder hen al 14 jaar waren, echte pubers!

Wanneer de kinderen na de lange wandeltocht terugkeerden op school verdeelde de meester de eieren onder zijn leerlingen.

Dat de festiviteiten een eerbetoon zijn aan de heilige Gregorius werd ondertussen al aangetoond. Toch is de herkomst van verschillende elementen zoals de hoorns, de bloemrozetten, het zingen, minder duidelijk. Volkskundigen verwijzen graag naar de rituelen en gebruiken van

heidense culturen die door de eeuwen heen gechristianiseerd werden. Zelfs als dit waar zou zijn moet hierbij vermeld worden dat dit verband, zeker tot in de 19de eeuw, niet gekend was bij de mensen. Voor hen konden de festiviteiten veel duidelijker gelinkt worden aan het agrarisch jaar. Maart luidde ten slotte het einde van de winter in. De eerste lentebloemen lieten zich al opmerken in het landschap en koeien konden terug de stallen verlaten. De Gregoriusvieringen kunnen eerder in verband gebracht worden met een verwelkoming van de zon, iets wat terug te vinden is in bijna alle sedentaire culturen.

Frans Proost wijst in zijn artikel over het Goriën zingen op het verband tussen de festiviteiten en het “ronselen” van schoolkinderen in Schoonbroek. Die mogelijkheid bestaat, doch kan hier tot op heden geen historisch bewijs voor gegeven worden. Hiernaast lanceert Proost ook een nieuwe hypothese waarin hij oppert dat Sint-Gregorius de patroonheilige van Schoonbroek zou kunnen geweest zijn. Ook hierover kan door het gebrek aan bronnenmateriaal geen uitsluitsel gemaakt worden.

Dat het Goriën zingen een eeuwenoude traditie is binnen deze gemeenschap staat wel buiten kijf. Mondelinge bronnen over de aanwezigheid van dit gebruik in Schoonbroek dateren al van de 19de eeuw.

2. Goriën vandaag

In tegenstelling tot de rest van Vlaanderen wist het Goriën zingen in Schoonbroek wel de tand des tijds te doorstaan. Dit is grotendeels te danken aan de flexibiliteit en actieve inzet van het vroegere en huidige schoolbestuur.

De bedeltocht wordt tegenwoordig tijdens de schooluren georganiseerd. Waar vroeger de kinderen op de zaterdag na 12 maart er op uit trokken zijn deze nu terug te vinden in Schoonbroek op de dag van de Heiligenverering zelf. Ook het element van “van deur tot deur” zingen is weggefallen. De kinderen maken nu in een stoet een wandeling naar de Goriënberg net buiten Schoonbroek. Daar krijgen ze ’s middags een lunch (thema eieren). De jongsten worden naar daar gevoerd met een huifkar, voorzien door de gemeente Retie.

Tijdens de voorbereidingen worden hoeden met bloemrozetten geknutseld. Deze variëren in uitvoering maar zijn wel standaard gemaakt van papier.

Doorheen de jaren werden de organisatoren van het Goriën zingen vaak geconfronteerd met belemmeringen. Toen de leerkrachten zagen dat de ouders niet meer thuis waren om de deur open te doen werd het evenement verplaatst naar een zaterdag. Dit zorgde er echter voor dat veel

kinderen geen tijd meer hadden aangezien ze verschillende andere verplichtingen hadden (hobby's, familiebezoek) tijdens de weekends. De school besliste dan om de tocht door te laten gaan op 12 maart en af te zien van het "bedel" element. Dit werd versterkt door het groot aantal nieuwe bewoners die de traditie niet kennen.

De school kreeg ook enkele jaren terug meer reacties van de ouders die het niet verantwoord vonden dat de kinderen onbegeleid rondliepen tijdens het zingen. Daarom koos de school ook voor de gezamenlijke tocht (de kinderen dragen nu ook veiligheidsvestjes).

- Recente acties en goriënberg

Bronnen

- Celis, G., *Volkkundige Kalender voor het Vlaamsche Land*, Gent, 1924.
- *Duikalmanak*
- Jansen, J.E., *Het volksleven te Turnhout*, deel 1, Turnhout, 1939, 30.
- Lambrechts, R., *Bezem en kruis. Grepen uit het Zuidkempisch volksgeloof*, Retie, 1974.
- Peeters, K.C., *Eigen Aard, grepen uit de Vlaamse Folklore*, Antwerpen, 1946.
- Proost, F. "Gorien", 7 neten (s.d.): 18-24.
- Put, R., *De Cleijne Schoolen. Het volksonderwijs in het hertogdom Brabant tussen Katholieke Reformatie en Verlichting (eind 16de eeuw-1795)*, Leuven, 1990.
- Stöckl, Albert, *Lehrbuch der Geschichte der Pädagogik*, Mainz, 1876.
- Ter Laan, K., *Folklore en volkswijsbeden in Nederland en Vlaanderen*, 2005.
- Van den Branden, W. 'Goria zingen te Gierle en de Kempen. Zedelijke teloorgang te Lille, Poederlee en Lichtaart', *jaarboek Heemkundige kring Lille*, 1985: 100-112.
- Vandereuse, J., 'Le coq et les écoliers (Anciennes coutumes scolaires)', *Le Folklore Brabançonne*, 23 (1951) 182-208.
- Van Rompuy, A., 350 jaar Gregoriusviering te Werchter, s.l., s.d.
- Ver Elst, A., *Folkloristische tijdspiegel voor België*, Brussel, 1974.
- Zand, F. "Over volksgebruiken te Heist en Sint Gregorius", *Ons Volksleven* (1894).